

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2022. № 8.

DOI: 10.32702/2307-2156.2022.8.13

УДК 351.82:504

Н. В. Лелеченко,

магістр правознавства

ORCID ID: 0000-0002-3790-0198

РЕАЛІЗАЦІЯ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ЕКОЛОГІЗАЦІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

N. Lelechenko,

Master of Law

IMPLEMENTATION OF THE PUBLIC POLICY IN THE FIELD OF RESOURCE SAVING AND ENVIRONMENTAL PROTECTION IN MODERN CONDITIONS

У статті досліджено питання реалізації публічної політики у сфері ресурсозбереження та екологізації в сучасних умовах. Проаналізовано комплекс причин, пов'язаних зі складною екологічною ситуацією в державі в умовах її прискореного промислового розвитку.

Визначено, що основними напрямками публічної політики у сфері природокористування є скорочення у структурі національної економіки частки підприємств, які тільки споживають природні ресурси; розвиток наукомістких природозберігаючих високотехнологічних виробництв;

збереження обсягу та різноманітності біологічних ресурсів, їх внутрішньої структури та здатності до саморегуляції й самовідтворення; запобігання та припинення всіх видів нелегального використання природних ресурсів, у тому числі браконьєрства, незаконного обігу та підтримки традиційної екологічно збалансованої господарської діяльності.

Доведено, що дії органів публічної влади повинні реалізовуватися через комплекс адміністративних, економічних, правових та інших методів, що визначають механізми управління системою “суспільство – природа”.

The article studies the implementation of public policy in the field of resource saving and environmental protection in modern conditions. A set of reasons related to the difficult ecological situation in the state in the context of its accelerated industrial development was analyzed, in particular: exhausting attitude towards the use of natural resources, disruption of the stability of ecosystems, water balance, reduction of biodiversity, environmental pollution, etc. That is why to maintain the integrity of natural systems and their life-supporting functions for the sustainable development of society, improving public health and ensuring the environmental safety of the country is the strategic goal of the environmental policy of public authorities in Ukraine. This can be achieved by creating optimal conditions for the effective use of natural resources (balanced with the needs of the population) and ensuring the necessary level of restoration and protection of natural resource potential.

It is determined that the main directions of public policy in environmental management are the reduction in the structure of the national economy of the share of enterprises that only consume natural resources; the development of knowledge-intensive nature-saving high-tech industries; preserving the volume and diversity of biological resources, their internal structure and ability to self-regulate and self-reproduce; prevention and suppression of all types of illegal use of natural resources, including poaching, illegal circulation and maintenance of traditional environmentally balanced economic activities.

The main components of the environmental activities of public authorities

related to the rational use of raw materials and material resources are justified; implementing a closed-loop economy or circular economy by minimizing production waste; carrying out security measures to preserve unique natural complexes from decline and destruction. It has been proven that the actions of public authorities should be implemented through a set of administrative, economic, legal and other methods that determine the mechanisms for managing the system of “society – nature”.

Ключові слова: *публічна політика, органи публічної влади, екологізація, ресурсозбереження, природокористування.*

Keywords: *public policy, public authorities, environmental protection, resource saving, environmental management.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

На сучасному етапі розвитку перед світовою спільнотою постала проблема виникнення в природі незворотних процесів, пов'язаних із нераціональним використанням природних ресурсів і невисоким рівнем природоохоронної діяльності як органів публічної влади, так і суб'єктів господарювання. Це призводить до забруднення природного середовища і зміни біосфери людиною, вичерпності природно-ресурсного потенціалу планети та небажаних негативних явищ і процесів. Відповідно, в умовах транзитивної економіки активізується пошук нових шляхів екологізації та переходу до сталого типу розвитку [6, с. 72], раціоналізації природокористування, орієнтованих на збереження відновлюваних можливостей біосфери, задоволення потреб країни в природних ресурсах, пониження загальних витрат у процесі використання природно-ресурсного потенціалу, захисту національних інтересів [3, с. 17; 4, с. 256] та збереження природних систем, підтримання їх цілісності та життєзабезпечувальних функцій для сталого розвитку суспільства, підвищення якості життя, покращення здоров'я населення і демографічної

ситуації, забезпечення екологічної безпеки країни.

Головною метою стратегії природокористування повинне бути створення оптимальних умов для ефективного використання природних ресурсів (збалансованого з потребами населення) і забезпечення необхідного рівня відновлення та охорони природно-ресурсного потенціалу [7, с. 285].

Існуючі екологічні деструктиви в запасах природно-ресурсних благ якраз і були зумовлені “другорядністю” вирішення проблем природокористування в спектрі пріоритетів державної екологічної політики. До цих проблем необхідно додати інституціональну невпорядкованість розвитку природно-ресурсної сфери, що проявляється у відсутності ефективної системи кадастрів природних ресурсів, нерівноправності різних форм власності на природні блага, дуалістичному характері системи управління та регулювання природокористування, асиметричності системи фіскального регулювання і міжбюджетних відносин щодо розподілу природно-ресурсних платежів та екологічних зборів [2, с.112; 11, с. 51].

Отже проблеми раціонального використання та охорони природних ресурсів завжди перебувають у полі зору усіх країн світу. Тому значні масштаби діяльності з освоєння природно-ресурсного потенціалу потребують забезпечення стабільності економіко-політичних умов на десятиліття вперед, що може бути тільки на рівні цілеспрямованого плану і посилення регулюючої функції держави в сфері природно-ресурсних відносин, виходячи з того, що становлення ресурсно-видобувного комплексу як елемента національної стратегії сталого розвитку є завданням особливої важливості [5, с. 115].

Повинна бути забезпечена взаємодія цих завдань із довгостроковими цілями економічних перетворень з метою формування громадянського суспільства. Необхідне також забезпечення балансу інтересів центру і регіонів з отриманням максимально можливих політичних, економічних та соціальних вигод. А ще – вироблення ефективних методів та засобів захисту національних інтересів з точки зору її геополітичної і економічної безпеки та забезпечення конкурентоспроможності в господарській, фінансовій, науковій, соціальній і

військово-стратегічній сферах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Вивченню екологічних проблем, глобальної екології, екологічного детермінізму присвятили свої наукові праці вітчизняні та зарубіжні вчені, серед яких: В.Крисаченко, І.Паламарчук, М.Реймерс та інші; екологічну політику, менеджмент і аудит досліджували Ю.Костенко, В.Науменко, І.Патока, Б.Патон, В.Потапов, К.Уатт, В.Шевчук; питання екологізації розвитку правові, економічні, організаційні, політичні та інші аспекти вирішення екологічних проблем, запобігання екологічним ризикам висвітлювали в своїх публікаціях В.Андрейцев, Н.Барбашов, О.Врублевська, О.Дацій, Т.Іванова, О.Ковтун, В.Крисаченко, В.Куценко, О.Лазор, А.Е.Омаров, Я.Радиш, М.Хвесик, М.Хилько, Н.Шиян, І.Шкуратов та інші.

Узагальнення наукових підходів як вітчизняних, так і зарубіжних учених щодо оптимізації вдосконалення публічного управління процесами природокористування та екологізації господарської діяльності потребує вдосконалення публічної політики у сфері ресурсозбереження та екологізації в сучасних умовах як одного з перспективних напрямів щодо формування моделі сталого розвитку держави.

Формулювання мети та цілей статті. Стратегічною метою екологічної політики органів публічної влади в Україні є підтримка цілісності природних систем та їх життєзабезпечувальних функцій для сталого розвитку суспільства, покращання здоров'я населення та забезпечення екологічної безпеки країни.

Досягнення визначеної мети можливе за умови вирішення завдань пов'язаних зі збереженням та відновленням природного середовища, формуванням сучасного нормативно-правового забезпечення раціонального природокористування та екологізації, дотримання природозахисних заходів, створення ефективної системи управління процесами природокористування та охорони довкілля.

Реалізація зазначених завдань потребує від органів публічної влади здійснення екологічного контролю, раціоналізації природокористування,

вирішення завдань, пов'язаних із ресурсозбереженням та екологізацією.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

В основу раціоналізації природокористування закладено ресурсозбереження та екологізацію, де ресурсозбереження передбачає підвищений процес економії невідновних ресурсів, використання циркулярної економіки, заснованої на відновленні та раціональному споживанні ресурсів. Мінімізація ж негативного впливу джерел забруднення на довкілля, формування екологічного світогляду у суб'єктів господарювання – формують дії, спрямовані на екологізацію.

Відповідно синергія процесів ресурсозбереження та екологізації потребує реалізації публічної політики у сфері природокористування, в основу якої закладено досягнення як економічного, так і культурно-оздоровчого ефекту та охорони навколишнього природного середовища.

Природоохоронна діяльність органів публічної влади включає такі основні складники: 1) раціональне використання матеріальних та сировинних ресурсів; 2) здійснення економіки замкнутого циклу або циркулярної економіки шляхом мінімізації відходів виробництва; 3) проведення охоронних заходів зі збереження унікальних природних комплексів від занепаду та знищення.

Домінантою екологічного вектору розвитку сфери природокористування є формування та практична реалізація єдиних міжвідомчих принципів органів публічної влади, що являє собою комплексне управління природокористуванням на основі екосистемних підходів при використанні окремих видів природних ресурсів природно-ресурсного потенціалу території. При цьому важливо дотримуватись екологічних вимог, екологічних обмежень та екологічних пріоритетів із метою створення умов для сталого екологічно безпечного соціально-економічного розвитку.

Слід особливо наголосити, що форми економічного стимулювання раціонального природокористування в регіонах України в даний час практично відсутні. Розмір плати за негативний вплив на навколишнє середовище та

механізм її нарахування не стимулюють підприємства щодо впровадження природоохоронних технологій. Основними напрямками публічної політики у сфері природокористування є скорочення у структурі національної економіки частки підприємств, які тільки споживають природні ресурси; розвиток наукомістких природозберігаючих високотехнологічних виробництв; збереження обсягу та різноманітності біологічних ресурсів, їх внутрішньої структури та здатності до саморегуляції й самовідтворення; запобігання та припинення всіх видів нелегального використання природних ресурсів, у тому числі браконьєрства, незаконного обігу та підтримки традиційної екологічно збалансованої господарської діяльності.

Важливим компонентом публічної політики у сфері довкілля та природокористування є законодавча база, що регулює екологічні відносини, сформовані під безпосереднім впливом міжнародного екологічного права.

В умовах сьогодення, українське екологічне законодавство, в цілому відповідає основним тенденціям розвитку міжнародного екологічного права, що відображає інтереси особистості, суспільства та держави в екологічній сфері, гарантуючи при цьому право на звернення до органів публічної влади зі скаргами, пропозиціями, вимогами з питань охорони навколишнього середовища; право на об'єднання і створення громадських та інших некомерційних екологічних організацій; право брати участь у прийнятті рішень, що стосуються екологічних прав та обов'язків людини й громадянина; право брати участь у референдумах, мітингах, пікетах, присвячених питанням охорони навколишнього середовища.

Варто зазначити, що нормативно-правова база екологічної політики держави включає: міжнародні угоди, Конституцію України, де закріплені екологічні права громадян на безпечне навколишнє природне середовище та відшкодування шкоди, завданої порушенням цих прав, а також прав на вільний доступ до екологічної інформації про стан навколишнього середовища (ст. 50) [12]; закони «Про охорону навколишнього природного середовища» [13], а також інші закони, що передбачають адміністративну, цивільну та кримінальну

відповідальність – масове знищення рослинного та тваринного світу, а також скорочення місць їх проживання, отруєння водних та земельних ресурсів відходами та вчинення інших дій, здатних викликати екологічну катастрофу.

Сучасна система публічного управління природними ресурсами повинна бути зорієнтована на забезпечення виконання вимог, що обмежують негативний вплив результатів природокористування на довкілля і сприяти його відновленню. Такі дії органів публічної влади реалізуються через комплекс адміністративних, економічних, правових та інших методів, що визначають механізми управління системою “суспільство – природа”. Причому економічне регулювання має бути спрямоване на підтримку раціонального природокористування, зниження навантаження на природне середовище та його збереження шляхом залучення бюджетних і позабюджетних коштів на цю діяльність. Виникає доволі поширена ситуація, коли за умови впровадження процесів екологізації відбувається послідовна імплементація систем технологічних, управлінських, юридичних та інших рішень, які дозволяють підвищувати ефективність використання природних ресурсів та умов поряд зі збереженням якості довкілля [14, с. 224].

Відповідно, до екологічної функції системи публічного управління інкорпоровано підходи до удосконалення технологій основних виробничих процесів і природоохоронних заходів із підвищення їх екологічної ефективності, які є не тільки вихідною передумовою, що визначає екологізацію розвитку країни, а й забезпечують високу якість життя громадян.

Від успіхів в екологізації економічних інструментів управління і вдосконалення їх інституціональної підтримки, залежить стимулювання розвитку ринків екологічних послуг, екологічно чистої продукції, технологій тощо. Такі кроки, безумовно, створюють підґрунтя для забезпечення формування і використання органами публічної влади сервісного механізму нормативно-правового регулювання динамічних змін рівня якості надання публічних послуг у контексті сервісно-орієнтованого розвитку держави [9], що ґрунтується на кращих вітчизняних практиках та імплементації світового

досвіду.

У переважній більшості країн світу до основних важелів впливу на довкілля віднесено стимулювання екологізації виробництва та енергозбереження, в основі яких лежать – плата за використання природних ресурсів та природоохоронні заходи. Дані важелі в комплексі формують економічний механізм природокористування та забезпечення природоохоронної діяльності, сутність якого полягає насамперед у впровадженні плати за користування надрами, водними, земельними та іншими природними ресурсами, а також за забруднення навколишнього середовища, за принципом – забруднювач платить.

Даний підхід направлений на відшкодування збитків і втрат, заподіяних у результаті порушення норм природоохоронного законодавства та штрафних санкцій за правопорушення у сфері охорони природи.

Екологічний напрям розвитку української економіки потребує: 1) збільшення у найближчій перспективі потреби в екологічних товарах і послугах та їх науковий супровід; 2) імплементації міжнародних екологічних програм у вітчизняну економіку шляхом реалізації проектів транскордонного співробітництва; 3) еколого-економічної орієнтації виробничих процесів шляхом зменшення енергомісткості та матеріаломісткості виробництва в будівництві, важкій промисловості, комунальному господарстві; 4) випуску продукції екологічного призначення із залученням коштів різних міжнародних фондів. А від так, поширення екологічних принципів та підходів на всі сфери життєдіяльності людського суспільства: культуру, науку, виробництво та соціальні явища направлені на реалізацію публічної політики у сфері екологізації. Перш за все це потребує запровадження екологічної освіти та виховання з метою формування екологічно свідомого ставлення до навколишнього природного середовища, встановлення гармонійних зв'язків між природою та антропогенною діяльністю.

Науковці С. Бобилев та А. Ходжаєв вибудовують певну архітектуру процесу екологізації економіки та вирішення екологічних проблем, що

включає: розвиток маловідходних і ресурсозберігаючих технологій, технологічні зміни; альтернативність варіантів вирішення екологічних проблем (структурна перебудова економіки, зміна експортної політики, конверсія, екологозбалансовані макроекономічні заходи тощо); прямі природоохоронні заходи (будівництво різноманітних очисних споруд, фільтрів, створення охоронних територій, рекультивація тощо) [1, с. 115].

Перехід національної економіки до екологічного і ресурсозберігаючого шляху розвитку можна здійснити на основі:

- законодавчого та іншого нормативного забезпечення виробництва і реалізації продукції екологічного призначення, ресурсозбереження, що ефективно діє в умовах переходу економіки до ринкових відносин;

- системи фінансово-економічних механізмів, що стимулюють економію енергетичних та інших ресурсів;

- приведення стандартів, норм і правил у відповідність із вимогами екологізації виробництва, транспорту, сфери послуг і побуту;

- політики ціноутворення, що відбиває дійсне співвідношення витрат на виробництво та доставку ресурсів до споживачів з цінами на інші види продукції, товарів і послуг;

- державної нормативно-правової та фінансової підтримки екологізації виробництва і ресурсозбереження зі створенням з цією метою на державному та регіональному рівнях фондів для відповідних проектів і програм, що виправдало себе в розвинених країнах зі сталими ринковими відносинами;

- інформаційного забезпечення та пропаганди провідного вітчизняного і світового досвіду.

Публічна політика екологізації виробництва може здійснюватися за напрямками, пов'язаними з розробкою і прийняттям законодавчих актів, спрямованими на регулювання відносин у сфері виробництва, ощадливого використання ресурсів та енергії; налагодження процесів надання на прийнятних умовах банківських кредитів підприємствам і фірмам, які виробляють продукцію екологічного призначення.

Активізація екологізації з боку органів публічної влади полягає у формуванні середовища, в якому прибутковість та екологізація виробництва стануть рівнозначними поняттями. Необхідною умовою для цього є те, що вже на даному етапі розвитку ринку інтенсифікації процесів можна досягти шляхом створення цілісного економічного механізму з регламентацією економічних, адміністративних, правових та інших заходів [8, с. 73; 10].

Таким чином, екологізація здійснюється через систему організаційних заходів та інноваційних процесів, а також через реструктуризацію сфери виробництва і споживчого попиту, технологічну конверсію, раціоналізацію природокористування, трансформацію природоохоронної діяльності, що реалізуються як на макро-, так і на мікрорівнях [15, с.34-36]. Екологізація економіки з огляду на резолюції міжнародних природоохоронних форумів є необхідною передумовою інтеграції окремих країн у світогосподарський простір.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. В умовах сьогодення прагнення максимально використовувати природні ресурси з метою прискореного промислового розвитку призвело до низки негативних наслідків, пов'язаних із виснаженням природних ресурсів; підривом стійкості екосистем; порушенням водного балансу; деградацією ґрунтів; скороченням біологічного різноманіття; знелісненням; підвищенням рівня забруднення довкілля тощо.

Відповідно реалізація публічної політики у сфері ресурсозбереження та екологізації повинна бути зосереджена на вирішенні екологічних проблем шляхом вдосконалення екологічно орієнтованих виробничих систем за рахунок зменшення енергоємності та матеріалоємності одиниці продукції. Це може стати значним резервом інвестиційних коштів, спрямованих на розвиток перспективних напрямів економіки і подальшого підвищення її ефективності.

При цьому ресурсозбереження передбачає комплексний підхід, органічне поєднання технологічних, економічних і соціальних напрямів інтенсифікації використання ресурсів. У справі подальшого вдосконалення господарського

механізму раціонального природокористування особливої гостроти й актуальності набувають моменти, пов'язані з розробкою і практичним утіленням планових завдань із охорони навколишнього середовища та раціонального використання природних ресурсів на місцевому рівні.

Література

1. Бобылев С.Н., Ходжаев А.Ш. Экономика природопользования: Учебник. М.: ИНФРА-М, 2004. 501 с.
2. Быстряков И.К. Эколого-экономические проблемы развития производительных сил (теоретические и методологические аспекты). К.: ООО «Международное финансовое агентство». 1997. 225с.
3. Галиця І. Про поточні та довгострокові аспекти розвитку в руслі політики економічного. *Збірн. наук. праць ІСЕМВ НАН України*. К.: ІСЕМВ НАН України, 2000. Вип. 28. С. 15-19.
4. Дорогунцов С.І., Хвесик М.А., Горбач Л.М., Пастушенко П.П. Екосередовище і сучасність. Т.1. *Природне середовище у сучасному вимірі*: Монографія. К.: Кондор, 2006. 424 с.
5. Екобезпечний розвиток: пошуки стратегем / А.В. Толстоухов, М.І. Хилько; Ін-т філос. ім. Г.С.Сковороди НАН України, Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. 2-е вид. К.: "Знання України", 2007. 332 с.
6. Екологічна безпека трансформаційної економіки: Моногр. / Є.В. Хлобистов; Ред.: С.І. Дорогунцов; НАН України. Рада по вивч. продукт. сил України. К.: Агентство "Чорнобильінтерінформ", 2004. 334 с.
7. Екологічна економіка: підруч. за ред. Л.Г. Мельник. 3-тє вид., виправл. і доповн. Суми: Унів. кн., 2006. 367 с.
8. Економічний потенціал регіону: пріоритети використання: Монографія / І.М.Школа, Т.М.Ореховська, І.Д.Козменко та ін.; за ред. І.М.Школи. Чернівці, 2003. 464 с.
9. Євсюкова О. В. Методологічні основи моделювання нормативно-правових важелів надання публічних послуг в умовах розбудови сервісно -

орієнтованої держави. *Вісник Академії митної служби України*. Серія “Державне управління”. Дніпропетровськ: Академія митної служби України, 2017. № 2. С. 35-40.

10. Ілляшенко С., Прокопенко О. Екологічний маркетинг. *Економіка України*. 2003. № 12. С. 56.

11. Інституціональна модель природокористування в умовах глобальних викликів: [монографія] / М. А. Хвесик, В.А. Голян. К.: Кондор, 2007. 480 с.

12. Конституція України : Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. UTL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

13. Про охорону навколишнього природного середовища Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII. UTL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>

14. Ресурсозбереження та економічний розвиток України: формування механізмів переходу суб’єктів господарювання України до економічного розвитку на базі ресурсозберігаючих технологій: Монографія. Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. 551 с.

15. Стратегія екологічної безпеки (регіональний контекст) / Під ред. М. І. Долішнього, В. С. Кравціва. Львів, 1999. 243 с.

References

1. Bobylev, S.N. and Khodzhaev, A.Sh. (2004), *Ekonomyka pryrodopol'zovanyia* [Economics of nature management], YNFRA-M, Moscow, Russia.

2. Bystriakov, Y.K. (1997), *Ekoloho-ekonomycheskye problemy razvytyia proyzvodytel'nykh syl (teoretycheskye y metodolohycheskye aspekty)* [Ecological and economic problems of the development of productive forces (theoretical and methodological aspects)], ООО «Mezhdunarodnoe fynansovoe ahentstvo», Kyiv, Ukraine.

3. Halytsia, I. (2000), “About current and long-term aspects of development in the direction of economic policy”, *Zbirn. nauk. prats' ISEMV NAN*

Ukrainy, vol. 28, pp. 15-19.

4. Dorohuntsov, S.I. Khvesyk, M.A. Horbach, L.M. and Pastushenko P.P. (2006), *Ekoseredovysche i suchasnist'* [Eco-environment and modernity], vol.1, *Pryrodne seredovysche u suchasnomu vymiri* [Vol.1. The natural environment in the modern dimension], Kondor, Kyiv, Ukraine.

5. Tolstoukhov, A.V. and Khyll'ko, M.I. (2007), *Ekobezpechnyj rozvytok: poshuky stratehem* [Eco-safe development: searching for a strategist], *Znannia Ukrainy*, Kyiv, Ukraine.

6. Khlobystov, Ye.V. (2004), *Ekolohichna bezpeka transformatsijnoi ekonomiky* [Environmental safety of the transformation economy], *Ahentstvo "Chornobyl'interinform"*, Kyiv, Ukraine.

7. Mel'nyk, L.H. (2006), *Ekolohichna ekonomika* [Ecological economy], *Univ. kn.*, Sumy, Ukraine.

8. Shkola, I.M. Orekhovs'ka, T.M. and Kozmenko, I.D. (2003), *Ekonomichnyj potentsial rehionu: priorytety vykorystannia* [Economic potential of the region: priorities of use], *Chernivtsi*, Ukraine.

9. Yevsiukova, O.V. (2017), “Methodological bases for modeling regulatory and legal levers for the provision of public services in the context of the development of a service-oriented state”, *Visnyk Akademii mytnoi sluzhby Ukrainy. Seriia “Derzhavne upravlinnia”*. Dnipropetrovs'k: *Akademiia mytnoi sluzhby Ukrainy*, vol. 2, pp. 35-40.

10. Illiashenko, S. and Prokopenko, O. (2003), “Environmental marketing”, *Ekonomika Ukrainy*, vol. 12, pp. 56

11. Khvesyk, M.A. and Holian, V.A. (2007), *Instytutsional'na model' pryrodokorystuvannia v umovakh hlobal'nykh vyklykiv* [Institutional model of nature management in conditions of global challenges], Kondor, Kyiv, Ukraine.

12. Verkhovna Rada of Ukraine (1996), “The Constitution of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (Accessed 30 July 2022)

13. Verkhovna Rada of Ukraine (1991), *The Law of Ukraine “On*

Environmental Protection”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (Accessed 30 July 2022).

14. Sotnyk, I.M. (2006), Resursozberezhennia ta ekonomichnyj rozvytok Ukrainy: formuvannia mekhanizmiv perekhodu sub'iektiv hospodariuvannia Ukrainy do ekonomichnoho rozvytku na bazi resursozberihaiuchykh tekhnolohij [Resource conservation and economic development of Ukraine: formation of mechanisms for the transition of economic entities of Ukraine to economic development based on resource-saving technologies], VTD «Universytets'ka knyha», Sumy, Ukraine.

15. Dolishniy, M.I. and Kravtsiv, V.S. (1999), Stratehiia ekolohichnoi bezpeky (rehional'nyj kontekst) [Environmental security strategy (regional context)], Lviv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 20.08.2022 р.